

УДК 378. 4 (477) ХГПА + 378.09 (438)“1991/2010”(091)(045)

ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС РОЗВИТКУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АКАДЕМІЇ ТА ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ШКОЛИ СПІЛКИ ПОЛЬСЬКИХ ВЧИТЕЛІВ М.ВАРШАВИ У 1991-2010 РР.

К.М.Біницька

***Анотація.** Стаття присвячена особливостям розвитку та реорганізації Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії та Вищої педагогічної школи Спілки польських вчителів м.Варшави. Розглядаються основні етапи розвитку вищезгаданих навчальних закладів.*

***Ключові слова:** освіта, вища педагогічна освіта Республіки Польща та України, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, Вища педагогічна школа Спілки польських вчителів м. Варшави.*

***Аннотация.** Статья посвящена особенностям развития и реорганизации Хмельницкой гуманитарно-педагогической академии и Высшей педагогической школы Союза польских учителей г. Варшава. Рассматриваются основные этапы развития вышеупомянутых учебных заведений.*

***Ключевые слова:** образование, высшее педагогическое образование Республики Польша и Украины, Хмельницкая гуманитарно-педагогическая академия, Высшая педагогическая школа Союза польских учителей г. Варшава.*

***Summary.** The article is dedicated to peculiarities of development and reorganization of Khmelnytsky humanitarian-pedagogical academy and Higher pedagogical school of the Polish teachers Union of Warsaw. The basic stages of development of educational establishments mentioned above are being viewed.*

***Key words:** education, higher pedagogical education of Republic of Poland and Ukraine, Khmelnytsky humanitarian-pedagogical academy, Higher pedagogical school of the Polish teachers Union of Warsaw.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Україна та Республіка Польща, незважаючи на очевидні глобальні тенденції, кожна по-своєму підходить до проблем підготовки педагогічних кадрів. Освіта – це стратегічний ресурс поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету та конкурентоспроможності держави на міжнародній арені.

Згідно з документом „Стратегія безпеки Республіки Польща”, прийнятим у 2000 р., міжнародні відносини Республіки Польща з Україною визначені як стратегічні. Враховуючи спільність історичних і культурних традицій Польщі та України, геополітичних та економічних умов розвитку наших держав, дослідження історичної спадщини країн-сусідів сприятиме досягненню стратегічної мети – зміцненню українського й польського суспільств на засадах толерантності, глибшого взаєморозуміння і співробітництва через найбільш масовий соціальний інститут формування свідомості людини – освіту.

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженню проблем розвитку вищої педагогічної освіти присвячені наукові дослідження польських науковців, зокрема: Г.Квятковської, В.Комар, Т.Левовицького, Г.Тадеусевича, Б.Квятковської-Коваль, С.Мешальського. Загальні тенденції, зміст і навчально-методичні процеси підготовки вчителів за кордоном та в Україні досліджують такі вітчизняні вчені: В.Андрущенко, В.Кремень, Т.Кошманова, Н.Ничкало, В.Поліщук, С.Сисоева та ін. Однак цілісної характеристики історичних змін в галузі педагогічної освіти Республіки Польща поки що немає.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення особливостей розвитку Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії та Вищої педагогічної школи спілки польських вчителів м.Варшави у 1991-2010 рр.

Між системами вищої педагогічної освіти, діяльністю вищих педагогічних навчальних закладів України і Республіки Польща існують як певні розбіжності, так і спільні риси. Структури вищої

освіти України і Республіки Польща розбудовуються відповідно до структури освіти розвинених країн світу, визначеної міжнародними організаціями.

Вища педагогічна освіта є складовою системи освіти України, що регулюється Законами України “Про освіту” та “Про вищу освіту”. Вона забезпечує фундаментальну наукову, професійну та практичну підготовку студентів. Відповідно до рівня підготовки, матеріально-технічного забезпечення та наявності науково-педагогічних кадрів для визначення статусу вищих навчальних закладів встановлено чотири рівні акредитації. У середині 90-х рр. ХХ ст. було запроваджено ступеневу структуру підготовки фахівців. Ступеневість вищої освіти полягає у здобутті різних освітньо-кваліфікаційних рівнів на відповідних етапах (ступенях) вищої освіти [3, с.98].

Послідовне здійснення Державної національної програми „Освіта” „Україна ХХІ століття” забезпечило практичну «організацію навчання як безперервної науково – виробничої діяльності з найповнішим використанням потенціалу вищої школи». Відповідно на базі вищої школи та з її кадрами здійснюється ступенева освіта, в якій порівняно новою сходинкою для України є магістратура [1, с.136].

У період незалежності України багато вищих навчальних закладів пройшли етап реорганізації та здобули інший статус. Вагомий внесок у підготовку педагогічних кадрів для регіону Поділля зробила Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, утворена в результаті реорганізації Хмельницького гуманітарно-педагогічного інституту рішенням двадцять першої сесії четвертого скликання Хмельницької обласної ради від 1 лютого 2006 р. № 15-21/2006.

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія – один з найдавніших педагогічних навчальних закладів Подільського регіону України. Починаючи з 1921 р. (відкриття педагогічних курсів у м.Проскурів), заклад здолав складний шлях розвитку і перетворень. Протягом всієї 90-літньої історії Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія пройшла такі етапи становлення:

1 етап – Проскурівський педагогічний технікум (роки становлення та розвитку як навчального закладу 1921 -1941 рр.);

2 етап – Педагогічне училище (1945-1996 рр.);

3 етап – Педагогічне училище – педагогічний коледж – гуманітарно-педагогічний інститут – Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія (період активного реформування 1997-2010 рр.).

У даній публікації детальніше проаналізуємо період розвитку Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії у 1991-2010 рр.. В умовах демократизації, перебудови змісту й структури освіти відбулись значні зміни в організаційній структурі Хмельницького педагогічного училища. Як і раніше, колектив закладу працював над удосконаленням якості підготовки педагогічних кадрів для початкових класів загальноосвітніх шкіл та дошкільних закладів, але вже в світлі нових вимог. У період 1991-2010 рр. зростає чисельність викладацького складу. Якщо 1990 р. викладачів в училищі нараховувалося 140 чол., то 1995 р. – 164 чол. 10 жовтня 1996 р. директором Хмельницького педучилища був призначений Микола Миколайович Дарманський, призначення якого на цю посаду відкрило нові сторінки в історії навчального закладу [3, с.65].

На кінець 1996 – початок 1997 рр. Хмельницьке педагогічне училище було одним з найбільших закладів такого типу за кількістю студентів, навчальною та матеріально-технічною базою в Україні. 24 травня 1997 р. Кабінет Міністрів України прийняв Постанову „Про перелік напрямів і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями”, згідно якої в Україні запроваджувалася ступенева підготовка на таких рівнях: „молодший спеціаліст”, „бакалавр”, „спеціаліст”, „магістр” [4].

30 січня 1998 р. вийшла нова постанова, що затвердила положення про вищезгадані освітньо-кваліфікаційні рівні [5]. Дані документи дали можливість по-новому розглянути організацію фахової підготовки педагогів початкової ланки освіти, розкрити нові перспективи розвитку навчального закладу, який носив назву „Хмельницьке педагогічне училище”.

Керівництвом закладу було розроблено та обговорено концепцію ступеневої підготовки вихователів дошкільного віку, вчителів початкової школи, вчителів музики, етики й естетики й подано на розгляд до Хмельницької обласної ради та Хмельницької обласної адміністрації. Керівництво області підтримало пропозиції щодо ступеневої підготовки фахівців за трьома освітньо-кваліфікаційними рівнями на базі одного навчального закладу, це дало змогу трансформаційно перетворювати Хмельницьке педагогічне училище в педагогічний коледж, а далі – в Хмельницький педагогічний інститут. Варто зазначити, що Хмельницька обласна адміністрація, Хмельницька обласна рада, її депутатський склад підтримали ідею створення в м. Хмельницький вищого педагогічного навчального закладу, на базі якого можна здійснювати фахову підготовку педагогів початкової ланки освіти за більш економічно-вигідною та змістовно-педагогічною системою.

На ім'я міністра освіти і науки України В.Г.Кременя з цього приводу були надіслані листи від голів Хмельницької обласної адміністрації, Хмельницької обласної ради (дані пропозиції на той час були першими і єдиними в Україні). Міністерство освіти і науки України підтримало пропозиції Хмельницької обласної адміністрації, Хмельницької обласної ради щодо реорганізації Хмельницького педагогічного училища спочатку в коледж, а потім в педагогічний інститут.

Ідею відкриття Хмельницького педагогічного коледжу і подальша реорганізація його в Хмельницький гуманітарно-педагогічний інститут підтримали: Л.М.Кравчук, М.В.Фоменко, В.О.Зайчук, В.Г.Богомолів, Б.І.Холод.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів від 05 квітня 1994 р. № 228 „Про порядок створення, реорганізації та ліквідації навчально-виховних закладів” та рішення Державної акредитаційної комісії від 06 липня 1999 р. (протокол №22) і враховуючи клопотання Хмельницької облдержадміністрації за погодження з Міністерством освіти і науки України від 21 квітня 2000 р. № 1 /11-793 та з дозволу Хмельницької обласної ради відповідно розпорядження Хмельницької обласної адміністрації від 26 квітня 2000 р. № 149 2000 р. Хмельницьке педагогічне училище було реорганізоване в Хмельницький гуманітарно-педагогічний коледж.

Постановою Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2000 р. № 1759 було створено Хмельницький гуманітарно-педагогічний інститут на базі Хмельницького гуманітарно-педагогічного коледжу. Утворення інституту здійснювалося в межах асигнувань, передбачених Хмельницьким обласним бюджетом на підготовку кадрів [4, с.65-66].

Станом на 01.09. 2010 р. Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія є закладом IV рівня акредитації. Науково-педагогічний колектив за своїм складом має всі потенційні можливості якісно реалізувати завдання, що стоять перед академією з підготовки фахівців сфери дошкільної освіти, початкового навчання та музичної освіти і виховання учнівської молоді. Всього в закладі працює 303 педагогічних і науково-педагогічних працівників, з них 8 – доктори наук, 55 кандидатів наук, серед викладачів – 1 народний та 4 заслужених артисти України. В академії з 2004 р. функціонує легітимізована вчена рада. За цей час атестати доцентів, професорів отримали майже 30 науково-педагогічних працівників. Головним у напрямі організаційної навчально-виховної та науково-дослідницької роботи викладачів є кафедра. Всього в академії функціонує 11 кафедр та 6 циклових комісій.

Бібліотечний фонд становить 111516 примірників навчальної, методичної та художньої літератури. В академії функціонує електронна компакт-бібліотека [3, с.6-7].

Цікавим для українських дослідників є вивчення досвіду розвитку вищих педагогічних навчальних закладів в інших країнах. Пропонуємо розглянути історію створення, розвитку та становлення Вищої педагогічної школи Спільки польських вчителів м.Варшава.

В 1995 р. розпочала свою діяльність Вища педагогічна школа Спільки Польських вчителів в м. Варшава Республіки Польща. Організаторами створення Вищої педагогічної школи Спільки польських вчителів були академічні викладачі, які розуміли, що розвиток і реформування освіти в країні значною мірою залежать від підготовки вчительських кадрів. Задум про створення недержавного вищого педагогічного навчального закладу належав членам редакційної колегії журналу „Педагогічний рух”. Дане педагогічне видання є одним із найстаріших фахових видань Республіки Польща, яке розпочало свою діяльність у 1912 р. у м. Краків. „Педагогічний рух” пройшов складний історичний розвиток, змінювались місце знаходження, члени редколегії, але журнал завжди висвітлював найновіші педагогічні ідеї та погляди, освітні інновації, підтримував професійне вдосконалення і роботу вчителів. У 80-х рр. XX ст. опіку над видавництвом журналу взяла на себе Спілька польських вчителів. У 1984 р. була створена редколегія видання в складі: головний редактор – Тадеуш Левовицький, доктор хабілітований, професор; секретар редакції Богуміла Квятковська-Коваль – доктор хабілітований, професор, а також члени редколегії Януш Богуш – доктор хабілітований, професор та Михайло Ланговський – віцеголова Спільки польських вчителів [8, с.5-7].

На початку 90-х рр. XX ст. у період суспільно-економічних криз та трансформацій польського суспільства, у країні склалася ситуація, коли бракувало кваліфікованих педагогічних кадрів. Для вирішення даної проблеми керівництвом країни було прийнято рішення про створення недержавних вищих навчальних закладів для підготовки кваліфікованих фахівців для галузей народного господарства країни. Проведення реформ вимагало відповідної кількості підготовлених учителів, тому членами редакції „Педагогічного руху” було запропоновано розв'язати цю проблему, створивши приватну вищу педагогічну школу. У 1991 р. було створено ініціативну групу в складі: Р.Лепіка, Т.Левовицького, А.Котусевича, Х.Квятковського, Ю.Хмелєвської, Б.Квятковської-Коваль,

З.Воронецького, Л.Бжезінської. Слід зазначити, що фундаторами вищої педагогічної школи Спілки польських вчителів були академічні викладачі Варшавського університету, які прагнули створити новий, більш досконалий, тип вищого педагогічного навчального закладу. Засновники вишу прагнули створити сучасну освітню інституцію, де повинна проводитись підготовка учительських кадрів на дуже високому рівні. З 1991 по 1995 р. ініціативна група провадила роботу над створенням концепції майбутнього навчального закладу, розроблялись необхідні документи (навчальні плани, навчальні програми), проводилась робота по залученню необхідних науково-педагогічних кадрів. Спілка польських вчителів активно допомагала ініціативній групі у розв'язанні згаданих вище завдань. В результаті проведених робіт 20 лютого 1995 р. Міністерством Національної освіти Республіки Польща було прийнято рішення про створення приватної вищої педагогічної школи у м.Варшава, а 31 березня 1995 р. Вищу педагогічну школу Спілки польських вчителів було вписано під № 53 до реєстру вищих шкіл Республіки Польща [6].

16 червня 1995 р. ректором вищої педагогічної школи Спілки польських вчителів (далі ВПШ СПВ) Тадеуша Левовицького, доктора хабілітованого, професора було призначено ректором; проректором – Ганну Котусевич, доктора хабілітованого, професора; декана педагогічного факультету – Стефана Квятковського, доктора хабілітованого, професора; заступниками декана – доктора філософії Марту Балінську, доктора філософії Юзефу Хмелевську, доктора філософії Леонарду Корчак. Влітку 1995 р. було вперше проведено набір студентів на перший курс навчання: на освітньо-кваліфікаційний рівень „ліценціат” зі спеціальності „педагогіка” було прийнято 1690 осіб (хоча документи подавало 2 тис. осіб).

При розробці організаційно-програмної концепції та статуту ВПШ СПВ було використано досвід діяльності польських університетів. Частина професорсько-викладацького складу, працівників адміністрації ВПШ СПВ, які почали свою роботу 1 вересня 1995 р., були запрошені на роботу з Варшавського університету. Також, з 1 вересня 1995 р. у ВПШ СПВ було сформовано такі кафедри: кафедра дошкільної та шкільної педагогіки – завідувач кафедри доктор хабілітований, професор Р. Віенцовський; кафедра дидактики – завідувач кафедри доктор хабілітований, професор Х.Крушевський; кафедра психології – завідувач кафедри доктор хабілітований, професор Х.Конажевський; кафедра загальної педагогіки – завідувач кафедри доктор хабілітований, професор Г.Котусевич; кафедра опікунської педагогіки – завідувач кафедри доктор хабілітований, професор Г.Стохмятек.

В перший рік роботи ВПШ СПВ було створено Сенат вузу, до якого входили: ректор, проректор, декан, керівники кафедр, заступники декана, представники Спілки польських вчителів та студентства.

Важливою подією для функціонування ВПШ СПВ було рішення про передачу бібліотеки Спілки польських вчителів у власність ВПШ СПВ. У той час у бібліотеці налічувалось понад 80 тис. примірників наукової, науково-популярної, методичної та художньої літератури. Так завершився перший етап розвитку вищої педагогічної школи Спілки польських вчителів у м. Варшава.

Наступним етапом розвитку ВПШ СПВ можна умовно назвати 1995 -2010 рр. – час формування й розвитку науково-педагогічного середовища навчального закладу. Склалася структура закладу та керівництво вузом, виникли нові науково-методичні об'єднання.

У перший рік діяльності вищої педагогічної школи адміністрація керувалась тимчасовим статутом. В 1996 р. було проведено вибори на посади ректора, проректора, декана та заступників декана, які працювали на цих посадах протягом наступних чотирьох років.

У 1996 р. було організовану нову кафедру – кафедру культурологічної педагогіки, керівництво якої було доручено доктору хабілітованому, професору Я. Гайді. Протягом 1996-2010 рр. у вищій педагогічній школі Спілки польських вчителів було створено чотири нові факультети: Факультет освітнього туризму (декан-доктор хабілітований, професор Л.Турос); факультет Суспільної педагогіки (декан-доктор хабілітований, професор Т.Вуск); факультет досліджень Я.Корчака (декан доктор хабілітований, професор Я.Бінчитська); факультет освітньої та міжособової комунікації (декан-доктор хабілітований, професор Г.Коч-Семух).

У цей історичний період у Вищій педагогічній школі все більше уваги приділяли науковій діяльності як викладачів, так і студентів, проводились наукові дослідження, опубліковувались все більше науково-педагогічних статей і розвідок, було організовано видавничий відділ. У стінах вищої педагогічної школи відновили випуск журналу „Педагогічний Рух”, головним редактором якого був призначений С.Мешальський (доктор хабілітований, професор).

У 1998 р. відбулись зміни в організаційній структурі Вищої педагогічної школи, а саме: кафедру опікунської педагогіки було реорганізовано в кафедру суспільної педагогіки. У липні 1999 р. було утворено факультет наукових досліджень.

У 1999 р. відбулись чергові вибори, ректором залишився Т.Левовицький, на посаду проректора було обрано доктора хабілітованого, професора Ф.Вуйка. На посаду декана педагогічного факультету обрано доктора хабілітованого, професора С.Мешальського. В даний період розвитку організаційна структура вищої педагогічної школи не змінювалась. Керівництвом ВПШ СПВ провадилась робота щодо поповнення матеріально-технічної бази, комп'ютеризації закладу. Високопрофесійний професорсько-викладацький колектив вищої педагогічної школи, велика кількість студентів, достатня матеріально-технічна база дали змогу адміністрації розпочати роботи щодо отримання повноважень вузу на отримання дозволу на проведення навчання на освітньо-кваліфікаційному рівні “магістр”. 29 липня 2002 р. Міністерством національної освіти і спорту Республіки Польща відповідним рішенням Державної акредитаційної комісії від 11 липня 2002 р. Вища педагогічна школа Спілки польських вчителів отримала статус академічного навального закладу та дозвіл проводити підготовку магістрів із напрямку „педагогіка” [7].

У 2002 р. відбулись чергові організаційні зміни в діяльності вищої педагогічної школи Спілки польських вчителів: було створено кафедру інформаційної і медійної освіти (завідувачем кафедри став доктор хабілітований, професор Г.Бернардчик). У листопаді 2002 р. Т.Левовицький відмовився від посади ректора, у зв'язку з обранням його на посаду голови комітету педагогічних наук Академії педагогічних наук Республіки Польща. Сьогодні обов'язки ректора вищої педагогічної школи Спілки польських вчителів виконує доктор хабілітований, професор Стефан Мешальський [8, с.5-11].

Вища педагогічна школа Спілки польських вчителів є одним з найсучасніших вищих педагогічних навчальних закладів Польщі, який розвивається відповідно до умов сучасної європейської освіти. Науково-педагогічні працівники вищої педагогічної школи співпрацюють із навчальними закладами Західної та Східної Європи, Росії, США та ін. Наукові працівники беруть участь у міжнародних конференціях, симпозіумах, а також організовують міжнародні конференції у себе у навчальному закладі.

Висновки. Таким чином, у визначений історичний період Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія та Вища педагогічна школа спілки польських вчителів м.Варшави пройшли складний шлях розвитку і реформування. Етапи їхнього розвитку, визначалися соціально-економічними та історичними умовами. Від закладів підготовки педагогів на середньому рівні вони виростили до сучасних вищих навчальних закладів, які проводять підготовку фахівців на найвищому освітньо-кваліфікаційному рівні, а саме – магістр. Зауважимо, що стаття не вичерпує усіх проблем, пов'язаних із становленням та розвитком вищих педагогічних навчальних закладів як у Республіці Польща, так і в Україні. Свої подальші дослідження ми плануємо присвятити більш глибокому вивченню цієї проблеми.

Література

1. Артемова Л. В. Педагогіка і методика вищої школи : навч.-метод. посіб. [для викл., аспір., студ. маг-ри] / Л. В. Артемова. – К. : Кондор, 2008. – 272 с.
2. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посіб. / за ред. В. Г. Кременя. – Тернопіль : Навчальна кига-Богдан, 2004. – 384 с.
3. Дарманський М. М. 80 років освітнього шляху. Сторінки історії Хмельницького педучилища, педколеджу, гуманітарно-педагогічного інституту / Дарманський М. М., Телячий Ю. В., Шумлянська Л. Ф. – Хмельницький : Поділля, 2001. – 132 с.
3. План роботи Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії на 2010-2011 навчальний рік. – Хмельницький : ХГПА, 2010. – 124 с.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 24 травня 1997 р. № 507 „Про перелік напрямів і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 січня 1998 р. № 65 „Про затвердження Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту)” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
6. Decyzja Ministra Edukacji Narodowej // Wypis z nakazu Nr DNS 3-0145/TBM/ 37/95 z dn. 20.11.1995 r.
7. Decyzja Ministra Edukacji Narodowej i Sportu // Decyzja DSW-3-4001-816/ EK0/02 z dn. 29.07.2002 r.
8. Wyższa Szkoła Pedagogiczna Związku Nauczycielstwa Polskiego 1995-2005. – Warszawa, 2005. – 163 s.
9. Wypis z rejestru uszeln i niepaństwowych. – Warszawa, 1995. – 18 lipca.